

POL

14

Χ. ΠΟΛΥΒΙΟΥ

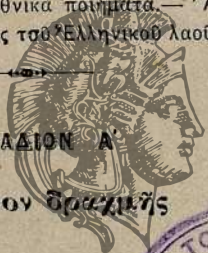
ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΟΡΑΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

Ίστορικαί σελίδες. — Ἐθνικά ποιήματα. — Ἄισματα
καὶ Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Α ΑΘΗΝΩΝ

Τιμώμενον δραχμῆς

101

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

1919

Πάν αντίτυπον φέρει τὸ μονογράφημά μου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1. ΕΘΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου καὶ καθ' ὅλην τὴν μοναρχίαν τὸ **Ρωμαϊκὸν** κράτος εἶχε μεγάλην ἑκτασίν καὶ περιέλαμβανεν ἅπαντα σχεδὸν τὸν γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους κόσμον. Ἡ στρατιωτικὴ δὲ διοίκησις τοῦ **ἀπεράντου** τούτου κράτους καθίστατο λίαν δυσχερὴς ἕνεκα ποικίλων κινδύνων, μάλιστα δὲ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Καίσαρος **Κωνσταντίου** τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς σεπτῆς **Ἑλένης**, γεννησθεὶς δὲ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπερασπιστῆς **Κωνσταντῖνος ὁ Α'** ὁ ἐπικληθεὶς **Μέγας**, ἀνεκηρύχθη **αὐτοκράτωρ** καὶ ἔγινε μετ' ὀλίγον **μονοκράτωρ** (324 μ. Χ.), θέλων νὰ στερεώσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν νέαν θρησκείαν καὶ νὰ καταστήσῃ εὐχερεστέραν τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἐγκαταλείπει τὴν ἐθνικὴν Ρώμην καὶ ἐγκρίνει κατάλληλον πρωτεύουσαν τὴν περιώνυμον πόλιν **Βυζάντιον**, κειμένην ἐν μέσῳ **ἑλληνικῶν** χωρῶν ὑπὸ χριστιανῶν κατοικουμένων. Τὸ Βυζάντιον ἐκτίσθη τὸ πρῶτον τῷ 658 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Μεγαρέως **Βύζαντος**, ἀρχηγοῦ τῆς ἐλ-

ληνικῆς ἀποικίας καὶ μεγάλως ἤκμασεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 196 μ. Χ. ἦτο κατεστραμμένη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος **Σεβήρου**. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐξέτεινε τὸν περίβολον τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἐκόσμησεν αὐτὴν πολλαχῶς καὶ ἐπλήρωσε διὰ διαφόρων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν μεγαλοπρεπῶν κτιρίων. Καὶ τῇ 11ῃ Μαΐου τοῦ 330 ἐτέλεσε πανηγυρικῶς τὰ **ἐγκαίνια** τῆς νέας πόλεως, ἡ ὁποία ὠνομάσθη **Νέα Ρώμη** καὶ **Κωνσταντινούπολις**.

2. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχουσα θέσιν μοναδικὴν συνεκέντρωσε πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου κατέστη πρωτεύουσα κράτους **Ἑλληνικοῦ**. Τοῦ κράτους τούτου πολιτεύμα ἦτο ἡ **μοναρχία**, θρησκεία ἐπικρατοῦσα ὁ **χριστιανισμός**, τοῦ ὁποίου ἐλληνοιστι ἐκυρώθησαν τὰ δόγματα καὶ ἐπαγιώθη ἡ πολιτεία, καὶ ἅπας ὁ ἠθικὸς καὶ διανοητικὸς βίος ὡς καὶ ὁ ἐθνικὸς καὶ πολιτικὸς ἦτο **Ἑλληνικὸς**. Naί μὲν οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐκαλοῦντο ἀπόγονοι καὶ **Βασίλειες Ρωμαίων**, ἀλλὰ καὶ οὗτοι βαθμηδὸν ἀποβάλλουσι τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ρωμαίων καὶ ἐλληνίζουσιν. Ἡδὴ ὁ Ζήνων ἐλληνοιστι ἐξέδωκε (τῷ 482) τὸ Ἐνωτικὸν καὶ αἱ **Νεαραὶ** τοῦ **Ἰουστινιανοῦ** συνετάχθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, τὴν **κοινὴν ἑλληνικὴν**. Ὁ **Μαυρίκιος** ἐκλήθη **πρῶτος Ἕλληνας** αὐτοκράτωρ. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἡρακλείου τὰ νομίσματα καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ὄροι **ἐξελληνίζονται**. Τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα, τὰ ἔθιμα, αἱ παραδόσεις, τὰ πάντα παρίστανται **ἑλληνικὰ**. Οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα καὶ τὰ ἄλλα δημόσια ἐγγραφα συντάσσονται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, τὴν **ἑλληνικὴν**. **Βασίλειος** δὲ ὁ Α' ἀνεκήρυξεν **ἐπίσημον γλῶσσαν** τῆς αὐτῆς καὶ τῆς πολιτείας τὴν **ἑλληνικὴν**. Καὶ αἱ συλλογαὶ τῶν νόμων καὶ τὰ λατινικὰ ἀξιώματα μεθερμηνεύονται **ἑλληνοιστι**. Ἄλλὰ καὶ γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας, τῆς σχολῆς καὶ τῆς λογο-

τεχνίας ἦτο ἡ **ἑλληνική**. Ἡ σημαία μὲ ἑλληνικά γράμματα εἶχε τὸ «**Τούτω νέκα**». Καὶ τοσαύτη ἦτο ἡ ἠθικὴ δύναμις τοῦ **Ἑλληνικοῦ Χριστιανισμοῦ**, ὥστε διὰ τούτου τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ὄχι μόνον τὸν ρωμαϊκὸν του χαρακτήρα μετέβαλεν εἰς ἑλληνικὸν καὶ μέχρις ἐσχάτων αὐτὸν διетήρῃσεν, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσεν εὐμοιροῦν φιλοτιμῶν καὶ ἡρωικῶν ἀνδρῶν ὡς ἔνοπλος θεματοφύλαξ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας νὰ διασώσῃ τὰς τιμαλφεῖς παραδόσεις τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ δικαίως ἀνωμολογήθη ὅτι «**μέγα χάσμα ἐν τῷ πολιτισμῷ τῆς ἀνθρωπότητος θὰ δεηνοίγετο, ἂν μὴ ὑπῆρχε τὸ Βυζάντιον**».

3. Ἰδίως ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 13ου (867—1204) τὸ Βυζαντικὸν κράτος ἦτο **λαμπρότατον καὶ ἰσχυρότατον** καὶ ἐξτείνεται ἀπὸ τοῦ Δανουβίου, τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος μέχρι τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Εἰς τὸ κράτος τοῦτο πᾶν εἶδος παιδείας ἐδιδάσκετο καὶ αἱ ἐπιστήμαι καὶ αἱ τέχναι εἰς μερίστην ἤρθησαν ἀκμὴν· ἡ δὲ χριστιανικὴ διδασκαλία ἦτο καὶ ὄργανον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Βυζαντιανοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς ξένους καὶ μέσον ἐνότητος καὶ βάσις τῆς εὐημερίας καὶ συντηρήσεως αὐτοῦ τοῦ κράτους. Ἐν ἀκμῇ δὲ διετηρεῖτο ἡ βιομηχανία καὶ ἐξαιρετος ἦτο ἡ ἐμπορία καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο τὸ ἐμπορικὸν κέντρον σύμπαντος τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν συνήρχοντο παντοδαποὶ ἔμποροι, Ἀσισιανοὶ, Ἰταλοὶ, Ρῶσοι, Σκανδιναυοὶ, Ἰσπανοὶ καὶ Βρεττανοὶ, διότι ἐκεῖ εὐρίσκοντο πάντα τὰ σπάνια προϊόντα, ἐγχωρία τε καὶ ξένα, πανταχόθεν εἰσαγόμενα. Καὶ οὕτως οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου διὰ τῆς διαδόσεως καὶ διδασκαλίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἄλλων μορφωτικῶν στοιχείων καὶ τοὺς ἀξέστους γείτονάς

των ἐξημέρωσαν καὶ τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξαν ὑπερασπισταὶ καὶ διδάσκαλοι.

4. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους κατὰ τὸ πλεῖστον κατψεκίτο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ σχεδὸν αἱ χῶραι αἱ συνιστώσαι τὸ ἀκμαιοτάτον τοῦτο κράτος ἦσαν ἑλληνικαί. Ἐλέγοντο δὲ οἱ κάτοικοι ἐπισήμως **Ρωμαῖοι** καὶ τὸ κράτος **Ρωμαϊκόν**, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶχεν ἀπλῶς **πολιτικὴν ἔννοιαν** καὶ **οὐχὲ ἔθνολογικὴν**, καθὼς καὶ οἱ ὑπήκοοι κάτοικοι τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας Τούρκοι καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι καλοῦνται **Ὄθωμανοὶ** ἀπὸ τοῦ ἀρχηγέτου τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους. Καὶ ὑπῆρχον μὲν καὶ ἄλλογενῆ τινα στοιχεῖα κατοικοῦντα ἰδίως εἰς τὰς ἀνατολικωτέρας καὶ τὰς δυτικωτέρας ἐπαρχίας, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὸσμως ἀλλοιοῖ τὸν κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν χαρακτήρα τοῦ κράτους. Εἶναι ἀληθές ὅτι κατὰ καιροὺς διάφοροι συνέβησαν βαρβάρικαι ἐπιδρομαὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται οὐδεμίαν ἢ μικρὰς συνέπηγαγον ἐγκαταστάσεις καὶ δὲν ἀφῆκαν ἄλλα σημεῖα τῆς διαβάσεώς των εἰμὴ τὰς συνήθεις εἰς ἐπιδρομείς καταστροφάς. Ὡστε καὶ ἐκ τούτων δὲν ἠλλοιώθη ὁ ἀληθὴς **ἔθνικός χαρακτήρ** τῶν κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας. Διότι οὗτοι, ἂν καὶ ἐκαλοῦντο Ρωμαῖοι καὶ εἶχον διοίκησιν αὐτοκρατορικὴν καὶ ἦθη τὸ πλεῖστον ἀνατολικά καὶ θρησκείαν χριστιανικὴν, κατ' οὐσίαν ἔμειναν Ἕλληνες διατηρήσαντες ὅσας καὶ πρότερον εἶχον ἀρετὰς καὶ κακίας. Καὶ ἐκ τῆς ἐθνογραφικῆς καταστάσεως τῆς αὐτοκρατορίας ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν εἶναι νέον ἔθνος, καθὼς ἀτοπώτατα ἐγνωμάτευσεν (1830—35) ὁ μισέλλην Γερμανὸς ἱστοριογράφος **Φαλλμεράνερ**, ἀλλὰ τὸ ἐγχώριον ἑλληνικὸν στοιχείον, ὅπερ ἂν ἀντί-

χεν εἰς τὰς πόλεις, ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὸν ὥστε ἀπερρόφῃσε τοὺς Ξένους παρεισάκτους καὶ ἐχάραξεν ἐπ' αὐτῶν τὴν σφραγίδα του. Προςέτι ἄλλαι χῶραι, οἶαι αἰ νήσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἐξαιρέσει ὀλίγων σιγμάτων, ἅτινα πρῶίμως ἐξηλείφθησαν, διεφύλαξαν **ἀλώθητον τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν των**. Μέχρι δὲ σήμερον ὁ χαρακτήρ τοῦ "Ἕλληνας παρὰ τὰς τοσαύτας περιπετείας διετήρησε τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικὰ τῶν προγόνων του κληρονομικῶς μεταδιδόμενα εἰς τὰς ἐπερχόμενας γενεάς· καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἀνευρίσκει τις ὄχι μόνον τὴν καθαρὰν καὶ ἐκφραστικὴν ἑλληνικὴν μορφήν ἀλλὰ καὶ τὰ κύρια γνωρίσματα καὶ τὸ ἀναλλοίωτον τοῦ χαρακτήρος καὶ τῶν ἔξεων τοῦ ἔθνους. Καὶ παρὰ πάντων σήμερον τῶν σοβαρῶν ἱστορικῶν καὶ ἐθνολόγων βασιμῶτα ἀνομολογεῖται ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνότης δὲν ἐξηφανίσθη, ἀλλ' ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως καὶ εἰς τὰς φλέβας τῶν νέων Ἑλλήνων ρεῖει αἷμα τῶν ἀρχαίων, ποῦ μὲν περισσότερον ποῦ δὲ ὀλιγώτερον, καὶ ὅτι **οὐδεμία ξένη ἐπιδρομὴ ἢ δεσποτεία μετέτρεψε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐν τῇ οὐσίᾳ του καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς μένει ἀνεξολόθρευτος**. Σπουδαῖα δὲ γνωρίσματα τῆς γνησίας καταγωγῆς των οἱ σημερινοὶ "Ἕλληνας ἔχουσι τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν γνήσιον τέκνον καὶ φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαίας μητρὸς, τὰ ἔθιμα, τὰ ἦθη, τὰς παραδόσεις, τὰ ἰδανικά, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἐν γένει τὸν ἐθνικὸν βίον καὶ χαρακτήρα· καὶ καθ' ἕκαστον βῆμα καταφαίνεται ὅτι **ἔτι ἡ ἀρχαία Ἑλλάς εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ἐθνότητα**.

2. ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

1. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ὕλική εὐημερία καὶ ἀνάπτυξις τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους εἴλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν **Σταυροφόρων**, οἵτινες ἀναλαβόντες πολέμους (1095—1270) πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς περὶ τῶν Ἀγίων τόπων μᾶλλον ἔβλαψαν τὰς Βυζαντιακὰς χώρας καὶ ἐκ μικρῶν ἀφορμῶν καταλαβόντες τὴν Κωνσταντινούπολιν συνέστησαν ἐν αὐτῇ **Λατινικὸν Βασίλειον** (1204—1261). Καὶ ἠλευθέρωσε μὲν τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῶν Λατίνων **Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος**, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἀνορθωθείσα **Ἑλληνικὴ Ἀυτοκρατορία** δὲν εἶχε τὴν προτέραν ἑσωτερικὴν καὶ ἑξωτερικὴν δύναμιν. Ἡ πρωτεύουσα ἦτο μεστὴ ἐρείπων καὶ ἔφερε τὰ λείψανα μεγάλων πυρκαϊῶν. Ἡ μεγάλη ἐκείνη πόλις, ἡ λαμπρὰ καὶ πολυτελὴς Κωνσταντινούπολις, ἐν ᾧ πρότερον ἦτο πλήρης κειμηλίων καὶ σκευῶν ἀνεκτιμήτων καὶ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων, ἔστερεῖτο τῶν καλλίστων τῆς θησαυρῶν, οἱ ὁποῖοι συνεσωρεύθησαν ἐν αὐτῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπὸ τῆς ἐμπορίας, τῆς βιομηχανίας, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν κατακτήσεων τῆς πλουσιωτάτης καὶ ἰσχυροτάτης τῶν μοναρχιῶν. Τὸ δὲ κράτος ἦτο **μεγάλως περιωρισμένον**. Εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐκυριάρχουν **Λατῖνοι Δυνασταί**· τὸ **Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου** καὶ ἡ **Ἀυτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος** ἀπεπέλουν ἴδια κράτη. Οἱ **Τούρκοι** κατελάμβανον μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· καὶ οἱ **Βούλγαροι** καὶ οἱ **Σέρβοι** ἐπίεζον τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὅτε ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου τῷ 1449 ὁ **τελευταῖος Παλαιολό-**

γος Κωνσταντῆνος ὁ ΙΑ', οὗτος πλὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ νήσων τινῶν τοῦ Αἰγαίου ἤρχε χώρας μόλις ἐκτεινομένης πέρα τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

2. Μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους τῶν Σελτζούκων προσελθόντες οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι (1289) προήλαυον νικηφόροι εἰς τὰς Βυζαντιανὰς χώρας. Καὶ ὄτε (1451) ἀνέβη τὸν Ὀθωμανικὸν θρόνον Μωάμεθ ὁ Β', ἐσκέπτετο πῶς νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπίζηλον πρωτεύουσαν, τῆς ὁποίας ἐπεχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν μετ' ἀπειραριθμοῦ στόλου καὶ στρατοῦ τῇ 6ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1453. Ἡ Κωνσταντινούπολις κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ὥραν εἶχε μόνους 4973 προμάχους, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν καὶ διςχίλιοι περὶπου ξένοι ὑπὸ τὸν Γενοάτην Ἰωάννην Ἰουστινιανόν. Ἄλλ' ἡ κυριωτάτη δύναμις τῆς πόλεως συνίστατο εἰς τὰ τεῖχη τὰ περιβάλλοντα καὶ τὰς τρεῖς πλευράς τῆς καὶ τοὺς 112 πύργους τῆς. Μετὰ τινὰς δὲ ἀμφοτεροῦς καὶ ἀποπειράς διὰ τὴν ἄλωσιν ἀποτυχούσας ὁ σουλτᾶνος βλέπων χρονίζουσαν τὴν πολιορκίαν ἔστειλε πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον παρακινῶν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ ὅπου βούλεται, μόνην τὴν Πόλιν παραχωρῶν εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ ὁ ἡρωικῶς ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζόμενος, συνειρηθεὶς μετὰ τῶν προαρίτων τοῦ Ἔθνους ἀπεκρίθη· «Εἰ μὲν βούλει, καθὼς καὶ οἱ πατέρες σου ἔζησαν εἰρηνικῶς σὺν ἡμῖν, συζῆσαι καὶ σύ, τῷ Θεῷ χάρις. . .

«Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὔτε ἐμὸν ἐστίν οὔτε ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ κοινῆ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Ἐνεκα τῆς ἀποτυχίας ταύτης ὁ σουλτᾶνος μὴ ἐλπίζων εἰς ἐκουσίαν παράδοσιν τῆς πόλεως διέταξε νὰ κηρύξωσιν ὅτι κατὰ τὴν 29ην Μαΐου ἐμελλε νὰ γίνῃ γενικὴ ἔφοδος. Καὶ συγχρόνως ὑπέσχετο μεγάλας ἀμοιβὰς εἰς τοὺς στρατιώτας του. Κατὰ δὲ

τὴν 28ην Μαΐου ἀμφότερα τὰ ἀντιμαχόμενα μέρη προητοιμαζόντο. Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος τοὺς μὲν δημάρχους καὶ στρατηγούς καὶ ἐτέρους ἀρίστους ἄνδρας ἔταξε νὰ φυλάττωσι τὸ τεῖχος καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους νάντιμάχωνται, τοὺς δὲ μοναχοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς διέταξε μὲ εὐχὰς καὶ δεήσεις νὰ ἐξιλεώσωσι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Πρὸς πάντας δὲ τὰ εἰκότα ἐδημηγόρησε. «Στήτε γενναίως, ἔλεγε, παρακαλῶ διὰ τοὺς οὐκίτιμοὺς τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται. Πολεμήσατε ἀνδρείως, καθὼς ἀρμόζει εἰς Χριστιανούς καὶ εἰς Ἕλληνας! Ἴδου εἰς ὑμᾶς παραδίδωμι τὸν τεταπεινωμένον τοῦτον θρόνον καὶ τὴν περιδοξὸν ταύτην βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν πόλιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων». Τοσοῦτον δὲ συνεκίνησε τὰς ψυχὰς καὶ ἐξέκαψε τὸ πάθος καὶ τὴν τόλμην τῶν Ἑλλήνων, ὥστε ἅπαντες μετὰ τὴν δημηγορίαν ἀνέκραξαν· «**Ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἡμεῶν.**»

3. Ὁ αὐτοκράτωρ τὸν θάνατον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἀπεχαιρέτισε τοὺς συγγενεῖς του. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὰ τεῖχη τῆ 2α ὥρα τῆς πρωίας τῆς 29ης Μαΐου παρῶρμα τοὺς στρατιώτας εἰς γενναίαν ἀμυναν καὶ αὐτὸς ἠγωνίζετο ὡς φιλόπατρις ἥρωσ. Ἀλλὰ τότε ἐπληγώθη καὶ κατέλιπε τὴν θέσιν του καὶ ὁ εὐτολμος Ἰουστινιανός, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν Γενοῦται βλέποντες τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀποχωροῦντα ἐδειλίασαν. Οὐχ ἦττον ὁ ἀγὼν καρτερός ὑπῆρξεν ἐκατέρωθεν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, προβάντες εἰς γενικὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, κατώρθωσαν νάνοιξωσι ρῆγμα εἰς τὸ ἔξω τεῖχος καὶ εἰσελθόντες δι' αὐτοῦ εἰς τὸν περίβολον εὗρον ἀνοικτὴν παραπυλίδα τινὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ἥτις ἐκτάκτως ἠνοίχθη ἀπὸ τῆς προτερίας πρὸς διευκόλυνσιν τῶν κινήσεων

τῶν ἀμυνομένων. Διὰ τῆς παραπύλδος ταύτης πολλοὶ τῶν πολεμίων εἰσῆρχοντο καὶ κατελάμβανον τοὺς αὐτόθι πύργους καὶ τὰς ἐπάλξεις. Ὁ Κωνσταντῖνος θέλων νάντιπαραταχθῆ ἔδραμε ξιφῆρης ἐκεῖ· ἀλλὰ βλέπων ὅτι οἱ Τούρκοι κατὰ στίφη εἰσῆρχοντο καὶ κατέκλυσαν ἤδη τὰ τεῖχη, ἀπελπίσας περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἀνέκραξεν· «οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἐπ' ἑμοῦ;». Τότε εἰς τῶν Τούρκων ἀγνοῶν ὅτι οὗτος εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ θανάτωσεν αὐτόν. Ἄλλὰ δὲν πίπτει ὁ βασιλεὺς, ὅστις ἔπεισεν ἑνεργῶν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του. Ἰσταται ὀρθὸς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ του ὡς ἀνδριάς, τὸν ὁποῖον παρερχόμενος ὁ χρόνος παραδίδει λαμπρότερον εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας. Καὶ ζῆ τὸ πνεῦμά του γιγάντειον ἐκ τοῦ τάφου ἀνιστάμενον. Καὶ ὁ Ἕλλην τὸν σωτήρα τοῦ ἔθνους του, τὸν ἡρωικῶς μέχρις ἐσχάτων προμαχήσαντα, δὲν τὸν κατέχει εἰς τὸν τάφον νεκρῶν, ἀλλὰ τὸν ἔπλασε μαρμαρωμένον καὶ θεῖα δύναμις θάποδώσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὸ μαρμαρωθὲν σῶμα τοῦ βασιλέως, ἵνα ἐγερωθῆ οὗτος τιμωρὸς τῶν παθημάτων τοῦ ἔθνους του. Καὶ ἀπὸ τῆς Χρυσῆς πύλης (Καπαλῆ καποῦ), διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆρχοντο ἄλλοτε οἱ νικηφόροι βασιλεῖς καὶ στρατηγοί, θὰ εἰσέλθῃ ὁ μαρμαρωμένος βασιλεὺς εἰς τὴν Πόλιν ὡς νικηφόρος στρατηλάτης, ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν ἀπολεσθεῖσαν πατρινὴν κληρονομίαν.

4. Τῆ 29ῃ Μαΐου, ἡμέρᾳ Τρίτῃ, τοῦ ἔτους 1453 μετὰ πολιορκίαν πενήτηντα καὶ τριῶν ἡμερῶν ἐάλω ἡ βασιλεὺς τῶν πόλεων καὶ θριαμβικῶς εἰσῆρχετο ὁ Πορθητῆς Μωάμεθ εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν πόλιν. Καὶ οἶκτος εἰς αὐτὸν καὶ μεταμέλεια ἐπῆλθε διὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ νικηφόρου στρατοῦ λεηλασίαν καὶ διαρπαγὴν· καὶ στενάξας εἶπεν· «οἶαν πόλιν εἰς διαρπαγὴν καὶ ἐρήμωσιν ἐκδεδώκαμεν». Εὐρῶν δὲ Τούρκον τινα κατασυντρί-

βοντα μάρμαρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, κτυπήσας αὐτὸν διὰ τοῦ ξίφους λέγει καὶ τοῦτο· «ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ θησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία, αἱ δὲ οἰκοδομιαὶ τῆς πόλεως ἔμοῦ τυγχάνουσιν». Ὁ δὲ πολὺς πληθυσμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀπογνώσει τοῦ εἶχε καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου ἔφθασε καὶ ὁ Πορθητῆς. Οὗτος τὸν παμμέγιστον ἐκείνον ναὸν μετέβαλεν εἰς μωαμεθανικὸν εὐκτήριον οἶκον (τζαμίον)· μετὰ δὲ τοῦτο διέταξε τὴν ἀναζήτησιν τοῦ νεκροῦ τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις καὶ ἀνευρεθεὶς μετ' ἄλλων ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Ρωμανοῦ ἀνεγνωρίσθη ἐκ τῶν δετοφόρων καὶ χρυσοκεντήτων πορφυρῶν πεδῶλων του. Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ ἀποκοπεῖσα, καθὰ λέγεται, ἐστάλη εἰς τὰς μεγάλας μωαμεθανικὰς πόλεις ὡς τρόπαιον, τὸ δὲ ἀκέφαλον σῶμα παραδοθὲν εἰς τοὺς ἐκεῖ παρευρεθέντας Χριστιανούς ἑτάφη μετὰ βασιλικῶν τιμῶν ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὁπόθεν κατὰ παράδοσιν, μετὰ τετραετίαν ἐγένετο ἡ ἀνακομιδὴ καὶ κατάθεσις τῶν λειψάνων ὑπὸ τινὸς Ἑλληνοῦ ἀρχιτέκτονος **Χριστοδοῦλου** εἰς τὴν κρύπτην τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους τοῦ νῦν Γκιουλ τζαμί. Διέταξε δὲ ὁ Μωάμεθ προσέτι νὰ ἐξέλθωσι πάντες οἱ κεκρυμμένοι καὶ νὰ μένωσιν ἀνενόητοι, καθὼς καὶ πάντες, ὅσοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἔφυγον διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου, νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς οἴκους των καὶ νὰ διάγη ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν θρησκείαν του, ὡς καὶ πρότερον. Κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ Μωάμεθ διήλθε πλησίον τῶν ἀνακτόρων· καὶ εἰς τὴν θέαν τῶν ἐρημῶν αὐτῶν στοῶν ἐπῆλθον εἰς τὴν μνήμην του οἱ ἐξῆς στίχοι Πέρσου ποιητοῦ·

Ἡ ἀράχνη ἐπιτελεῖ τὴν τοῦ θυρωροῦ ὑπηρεσίαν
εἰς τὰς στοὰς τῶν αὐτοκρατόρων,

ἡ δὲ γλαυξ ἀνακράζει τὸ πολεμιστήριον ἄσμα
εἰς τὰ παλάτια τοῦ ἹΑφρασιάβ.

3. ΕΘΝΙΚΟΣ ΘΡΗΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(29η Μαρτίου, ἡμέρα Τρίτη, 1453)

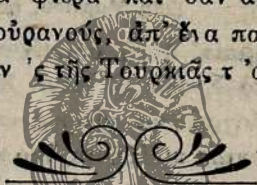
Σημαίν' ὁ Θεός, σημαίν' ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι' ἡ Ἁγία Σοφία τὸ Μέγα Μοναστήρι,
πῶχει τριακόσιες καλογριές καὶ χίλιους καλογέρους,
καὶ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἕξ ἑντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶ, κάθε παπᾶς καὶ δίσκο,
νὰ μποῦνε ἔσ' τὸ χερουβικό, νὰ βγῆ ὁ **Βασιλέας**.
Ψάλλει ζεοβιά ὁ βασιλιάς, δεξιά ὁ πατριάρχης·
Κι' ἀπάνω ἔσ' τὸ χερουβικό, πῶβγαιν' ὁ **Βασιλέας**,
περιστερὰ κατέβηκεν ἀπὸ τὰ μεσουράνια,
καὶ λέει μ' ἀνθρώπινη φωνή, ἔς ἂν ἀπ' ἀγγέλου στόμα ;
«Πάψτε ψαλτάδες τοὺς ψαλμούς, κι' ἄς χαμηλώσουν τ' Ἄ-

[γεα :

«Παπάδες, βγάλτε τὰ ἱερά, καὶ διάκοι, ξεντυθῆτε
καὶ σβήσεται ὅλα τὰ κεριά καὶ τὰ κανδήλια ὅλα,
«γιατ' εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη !
«Καὶ στείλτε ἀμέσως ἔσ' τὴ Φραγκιά νάρθοῦν τρία καράβια,
«τῶνα νὰ πάρῃ τὸ Σταυρὸ καὶ τᾶλλο τὸ Βαγγέλιο,
«τὸ τρίτο τὸ τρανύτερο τὴν ἅγια Τράπεζά μας,
«μὴ μᾶς τα πάρουν τὰ σκυλλιά καὶ μᾶς τα μαγαρίσουν».

Ἐπαψε εὐτὺς ἡ λειτουργία, σὼπᾶσαν οἱ ψαλτάδες,
 ἡ Ἐκκλησιά ἀνεστέναξε, σβηστῆκαν τὰ καντήλια,
 οἱ ἴκονες ἄρχισαν νὰ κλαῖν, νὰ χύνουν μαῖτρα δάκρυα·
 Κι' ὁ βασιλιάς μετάλαβε μὲ τὸ φουσαῖτό του ὄλο,
 καὶ ἔτ' ἄλογό του ῥίχτηκε καὶ πάει νὰ πολεμήσῃ,
 ἔχοντας πρὸς τὴν Παναγιά καὶ ἔς τοὺς Ἁγίους ὄλους·
 Σώπασε Κυρὰ Δέσποινα καὶ σεῖς Ἁγίοι μὴν κλαῖτε,
 πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς πάλε δικὰ μας θάνατι·
 Καὶ τὴ στιγμή πού ὁ βασιλιάς ἀπὸ τὴ θύρα βγήκε,
 ἕνας πανέμορφος παπᾶς ἔτ' ἀ χέρια του κρατῶντας
 τὴν Κοινωνιὰ καὶ τὸ Σταυρὸ καὶ τὸ ἱερὸ Βαγγέλιο,
 ἔβγαλε μιὰν ὀργυιὰ φτερά καὶ σὰν ἀητὸς ὑψώθη
 καὶ πέταξε ἔς τοὺς οὐρανοὺς, ἀπ' ἓνα παραθύρι
 γιὰ νὰ μὴ πέσουν ἔς τῆς Τουρκίας τ' ἀντίχριστα τὰ χέρια.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

4. ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ ΕΝ ΤῆΙ ἉΓΙΑΙ ΣΟΦΙΑΙ

1. Ἀφοῦ ἐκυριεύθη ἡ πόλις ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸ
 πλῆθος τῶν Χριστιανῶν, οἱ ἄνδρες, αἱ γυναῖκες, οἱ
 παῖδες ὤρμησαν νὰ προφυλαχθῶσιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ
 τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἄπας ὁ ἀπέραντος ἐκεῖνος ναὸς
 ἐπληρώθη. Ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ προαύλια καὶ
 ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου καὶ εἰς πάντα τόπον αὐτοῦ
 ἦτο λαὸς ἀναρίθμητος. Ἐδέοντο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς
 σωτηρίας τῶν. Τίς δύναται νὰ διηγηθῇ τὴν τρομερὰν
 ἐκείνην σκηνὴν; τίς τοὺς θρήνους, οἳτινες ἠγεί-

ραντο βροντωδέστεροι εἰς ἕκαστον κτύπημα τοῦ στυγεροῦ πελέκεως τῶν ἐφορμώντων εἰς τὴν θύραν; Τίς τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τὰς φωνὰς τῶν νηπίων καὶ τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων καὶ τοὺς ὄδυρμοὺς τῶν πατέρων καὶ τὰ δάκρυα τῶν συσσωρευθεισῶν Ἑλληνίδων παρθένων;

Αἰφνης φωνὴ ἰσχυρὰ ἐγερθεῖσα ἐπέβαλε σιγὴν εἰς τοὺς θρήνους. «Ὅσοι πιστοί, λέγει, παύσατε τοὺς θρήνους καὶ ἀκροάσθητε τῶν λόγων μου. Ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Γεωργίου (Γενναδίου) τοῦ Σχολαρίου. Ὁρθιος οὗτος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος μετὰ τὰς χεῖρας τεταμένας ἐπὶ τοῦ ἀναριθμήτου ἐκείνου πλάθους, φέρων τὸ ἔνδυμα τοῦ μεγάλου σχήματος, εἶφαινε ὁ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ περιβεβλημένος τοῦ πένθους τὴν μέλαιναν πορφύραν αὐτοκράτωρ τῆς συμφορᾶς.

«Ἀδελφοί, ἀνεβῶνησεν, ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων ἐκρημνίσθη μετὰ τοσούτων αἰῶνων ὑπαρξιν. Ἄλλ' ἂν ἔπεσον τὰ σύμβολα τοῦ κόσμου, ἂν κατεβλήθη ἡ τῆς Νέας Ρώμης ἀρχή, ὅμως ἡ παναγιωτάτη θρησκεία τῶν Ἑλλήνων, ὄχι, μὰ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας δυστυχίας σας, μὰ τὸ ἀθῶνον αἶμα, τὸ ὁποῖον ἐχύθη καὶ μέλλει νὰ χυθῆ, οὐδὲ κατεβλήθη, οὐδὲ ἕως ὑπάρχουσιν οὐρανὸς καὶ γῆ θέλει καταβληθῆ! Τὰ προσκυνήματά σας ἀλλάσσουν θείσιν, τὸ ἱερὸν τοῦτο θυσιαστήριον μετατοπίζεται, ἀλλὰ ἡ πίστις ἡ μέλουσα νὰ σᾶς σώσῃ διεφυλάχθη ἀπὸ κινδύνων ἀνηκούστων καὶ διαφυλαχθεῖσα θέλει αὕτη διαφυλάξαι ὑμᾶς. Ἐν ὧσφ διατηρῆτε τὴν πατροπαράδοτον πί-

στιν σας καὶ τὸν ἀνεκτίμητον θησαυρὸν τῆς προγο-
νικῆς γλώσσης σας, μὴ φοβεῖσθε. Πύλαι ἄβου οὐ κατι-
σχύσουσι. Λοιπὸν, ἀδελφοί, παύσατε τοὺς θρήνους
καὶ ὑπακούσατε μετὰ θρησκευτικῆς μεγαλοψυχίας
καὶ εἰς τοῦτο τὸ θέσπισμα τοῦ Ἑψίστου. Ναὶ μὲν γι-
νόμεθα αἰχμάλωτοι, ἀλλὰ θὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι ἐν
πνεύματι Κυρίου. Ἄλπηθως γινόμεθα ταπεινοί, ἀλλὰ
θὰ ἔλθῃ καιρὸς ὅτε θέλομεν πάλιν ἐπαρθῆ. Ὁ Θεὸς
μεθ' ἡμῶν. Ἀκούσατε τί ὁ Θεὸς φωνάζει ἀπὸ τοῦ
ἀγίου βήματος· «Ἐπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς·
οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς. Ἐρχομαι πρὸς ὑ-
μᾶς. Καὶ ὑμεῖς οὐκ ἴσταν μὲν νῦν ἔχετε, πάλιν
δὲ ὄψομαι ὑμᾶς καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρ-
διά καὶ τὴν χαρὰν ταυτην οὐδεὶς αἶρει ἀφ'
ὑμῶν»

2. Οὗτοι ἦσαν οἱ τελευταῖοι φθόγγοι τοῦ Εὐ-
αγγελίου, οἵτινες ἤχησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας
Σοφίας τὴν 29ην Μαΐου 1453 Μετὰ μίαν ὥραν
ὅλος ἐκεῖνος ὁ ναὸς ἦτο γυμνὸς καὶ ἔρημος τῶν
κοσμημάτων αὐτοῦ. Οἱ θόλοι τοῦ μεγαλειτέρου ναοῦ
τῆς Χριστιανοσύνης ἐπλήσθησαν ἐκ τῶν κοπετῶν,
τῶν θρήνων καὶ τῶν ὀλολυγμῶν τῶν δυστυχῶν
Χριστιανῶν, οἵτινες ἐγυμνώθησαν τῆς περιουσίας,
τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν. Ὁ ναὸς τῆς
Ἁγίας Σοφίας, ἀναβοᾷ ὁ Φραντζῆς, ὁ οὐράνιος θρό-
νος τῆς θείας δόξης, ὁ ἐπίγειος οὐρανὸς τῆς θείας
σοφίας, τὸ χειρουργικὸν ὄχημα τοῦ δεσπότου τοῦ παν-
τός, τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Θεοῦ ἀνεγερθὲν τοῦτο θαῦ-
μα, κατέστη ὁ τόπος τῆς στυγερωτάτης ἐρημώσεως.

Ἡ βασιλις τῶν πόλεων κατηρημώθη ἀγένετο
γυμνή, ἄφωνος μὴ ἔχουσα εἶδος οὐδὲ κάλλος». Πάντες οἱ ἀποφυγόντες τὸν θάνατον ἐκρύβησαν εἰς
τὰς ὑπονόμους, εἰς τὰς ὄπας καὶ τὰ περίξ δάση
καὶ σπύλαια. Χριστὲ Βασιλεῦ! πᾶσαν πόλιν καὶ πᾶ-
σαν χώραν Χριστιανῶν λύτρωσον ἀπὸ τοιαύτης
συμφορᾶς.

5. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Νά 'μουνι πουλι νά πέταγα, νά 'μουν χελιδνάκι,
νάνέβαινα 'στῆς Βουργαριᾶς τὰ μαῦρα κορφοβούνια,
νᾶγνάντευα καὶ νᾶβλεπα τῆς Πόλης τὰ λιμάνια,
πῶς ἀρμενίζουσι τᾶρμενα, πῶς βάζουσι τὰ καράβια.
Ξῆντα καράβια τούρκικα κ' εἴκοσι δυὸ ρωμαίικα. . .

Ἐνίκησαν τὰ τούρκικα τὰ λίγα τὰ ρωμαίικα. . .

Μιά ρωμιοπούλα φώναξεν ἀπὸ γυαλένιο πύργο:

« Για ἔβγα, ἀφέντη βασιλιᾶ, καὶ ἀφέντη Κωνσταντῖνε,
» νὰ ἰδῆς τὴν Πόλη, πᾶναψε, πῶς καὶν τὰ μαναστήρια
» καὶ πῶς οἱ Τούρκοι σφάζουσι τοὺς Χριστιανοὺς 'ζὰν τὰ γίδια!
— » Καὶ πῶς νὰ βγῆ ὁ βασιλιᾶς κι' ὁ ἀφέντης Κων-

[σταντῖνος

ὁποὺ σκοτώθηκεν ἔχτες ταχιά μὲ τὴν αὐγούλα;»

6 ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ ΑΗΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΔΙΑ ΜΑΣ ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ

Ψηλά 'ς τ'Ολύμπου την κορφή, 'ς τοῦ "Αι Λιᾶ τῆ ράχη
χρυσὸς δικέφαλος αἰτὸς καθόνταν 'ς τὸν προσήλιο
κρατῶντας μέσ' 'ς τὰ νύχια του κεφάλι ἀντρειωμένου.

Κι' ἐκεῖ πού μοιρολόγαγε καὶ τὸ γλυκοφιλοῦσε,
ἄλλος αἰτὸς ἐδιόβαινε καὶ τον ρωτᾷ με πόνο:

— Καλή σου μέρα μπράτιμε!

— Καλῶς μοῦ τον τὸν βλάμη.

— Μπράτιμε, τίνος εἶν' αὐτὸ τὸ μαῦρο τὸ κεφάλι
πού το κρατᾷς 'ς τὰ νύχια σου, 'ς ἂν νά 'ταν ἄγια κάρα,
καὶ το κρατᾷς περιλυτὰ καὶ χύνεις μαύρα δάκρυα;
«Βλάμη μου, σά με 'ρώτησες γὰ σοῦ το 'μολογιῶσάι:
'Αντίπροχθεσ ἐδιόβαινα τῆς Πόλης τὰ λιμάνια,
κι' εἶδα τὴν Πόλη τουρκικὴν, τὴν Πόλη σκλαβωμένην,
εἶδα τὴν "Αι-Σοφιά τσαῖ καὶ τοὺς "Αι-Ἀποστόλους
καὶ τοῦ 'δικοῦ μας βασιλιᾶ κομμένο τὸ κεφάλι,
ἀποθαμένο κι' ἔρημο σὲ μὲν κολών' ἀπάνω
κι' οἱ Τούρκοι 'πέριναγαν 'μπροστὰ καὶ το περιγελοῦσαν.
Σταμάτησα τὸ δρόμο μου καὶ σκίβω καὶ τ' ἀρπάζω,
νὰ μὴ μας τῶχουν τὰ σκυλλιά νὰ μάς το μαρτυρήσουν.
Θὰ το φυλάγω 'ς ἂν αὐγὸ 'ς τῆ μαύρη τῆ φωλιά μου,
κι' ὅταν περάσουν οἱ καιροὶ καὶ σῶσουνε τὰ χρόνια,
καὶ λάμπῃ ἡ 'μέρα ἡ ποθητὴ νὰ χριστιανέψῃ ἡ Πόλη,
'ς τὴν θύρα τῆς Ἁγίας Σοφίας θὰ πάω νὰ το βάλω
νὰ ζωντανέψῃ φοβερὸ καὶ τὴν Τουρκιὰ νὰ διώξῃ».

7. Ο ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ

Όταν ἤρθε ἡ ὥρα νὰ τουρκέψη ἡ Πόλη, καὶ μπῆκαν μέσα οἱ Τοῦρκοι, ἔτρεξε ὁ βασιλιᾶς μας καβάλλα ἔς τᾶλογό του νὰ τοὺς ἐμποδίση. Ἦταν πλῆθος ἀρίφνητο ἡ Τουρκιά, χιλιάδες τὸν ἔβαλαν ἔς τὴ μέση, κ' ἐκεῖνος χτυποῦσε κ' ἔκοβε ἀδιάκοπα μὲ τὸ σπαθί του. Τότε σκοτώθη τᾶλογό του κ' ἔπεσε κι' αὐτός. Κ' ἐκεῖ πού ἕνας Ἀράπης σήκωσε τὸ σπαθί του νὰ χτυπήσῃ τὸν βασιλιᾶ, ἤρθε ἄγγελος Κυρίου καὶ τον ἄρπαξε καὶ τον πῆγε σὲ μιὰ σπηλιὰ βαθιὰ ἔς τὴ γῆ κάτω κοντὰ ἔς τὴ Χρυσόπορτα. Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιᾶς καὶ καρτερεῖ τὴν ὥρα νὰρθῇ πάλι ὁ ἄγγελος νὰ τον σηκώσῃ. Οἱ Τοῦρκοι τὸ ξέρουν αὐτό, μὰ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν τὴ σπηλιὰ πού εἶναι ὁ βασιλιᾶς· γι' αὐτὸ ἔχτισαν τὴν πόρτα πού ξεύρουν πῶς ἀπ' αὐτὴ θὰ ἔμπῃ ὁ βασιλιᾶς γιὰ νὰ τοὺς πάρῃ ἴπισω τὴν Πόλη. Μὰ ὅταν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ κατεβῆ ὁ ἄγγελος ἔς τὴ σπηλιὰ καὶ θὰ τον ξεμαρμαρώσῃ, καὶ θὰ τον δώσῃ ἔς τὸ χέρι πάλι τὸ σπαθί, πού εἶχε ἔς τὴ μάχη. Καὶ θὰ σηκωθῆ ὁ βασιλιᾶς καὶ θὰ μπῆ ἔς τὴν Πόλη ἀπὸ τὴ Χρυσόπορτα, καὶ κυνηγῶντας μὲ τὰ φουσαῖτά του τοὺς Τούρκους, θὰ τοὺς διάξῃ ὡς τὴν Κόκκινη Μηλιά.

8. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Όταν ὁ βασιλεὺς ἔστην Πόλῃ ἀποφάσισε νὰ χτίσῃ τὴν Ἁγία Σοφία, κανεῖς τεχνίτης δὲν μπόρεσε νὰ του παρουσιάσῃ σχέδιο, πού νὰ του ἀρέσῃ. Καὶ ὅταν μιά φορὰ πῆγε νὰ λειτουργηθῇ ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπέλυκε ἡ ἐκκλησία, ἔκει πού ἔπαιρνε τάντιδερο ἀπὸ τοῦ πατριάρχου τὸ χέρι, ἔπεσε τάντιδερο χάμα. Σκύβει νὰ το πάρῃ, δὲν τὸ βρῖσκει. Ὅταν ἄξαφνα βλέπῃ μιὰ μέλισσα μὲ τ' ἀντίδωρο ἔστὸ στόμα νὰ πετᾷ ἀπ' τὸ παράθυρο, βγάνει διαταγή, ὅποιος ἔχει μέλισσα νὰ τα τρυγήσῃ, νὰ νὰ βρεθῇ τάντιδερο. Καὶ ἄλλος κανεῖς δὲν τὸ βρε παρ' ἧ ὁ πρωτομάστορας, πού ἔξενά κυψέλι εἶδε ἀντὶ γιὰ κερήθρα μιὰ πανώρια ἐκκλησιὰ πελεκητὴ καὶ ἔστην ἅγια τράπεζά της τὸ ἀντίδερο. Τὴν εἶχε φτειασμένη ἡ μέλισσα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἀντιδερου τῆς προσφορᾶς. Αὐτὴ τὴν ἐκκλησιὰ ἐπαρουσίασεν ὁ πρωτομάστορας ἔστὸ βασιλέ καὶ ἴδια μ' αὐτὴ ἔκαμαν τὴν Ἁγία Σοφία.

9. Ο ΠΑΠΑΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Τὴν ὥρα πού μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι ἔστην Ἁγία Σοφία δὲν εἶχε τελειώσει ἀκόμη ἡ λειτουργία. Ὁ

παπᾶς πού ἔκανε τὴν λειτουργία πῆρε ἀμέσως τὸ ἅγιο δισκοπότηρο, ἀνέβη ἔς τὰ κατηχούμενα, ἐμπήκε σὲ μία θύρα, κ' ἡ θύρα ἔκλεισε ἀμέσως. Οἱ Τοῦρκοι πού τὸν ἰκυνήγησαν, εἶδαν νὰ γίνῃ ἄφαντος καὶ ἠῦραν ἐμπρός τῶν τοίχῳ πολέμησαν νά τον χαλάσουν μὲ τὰ ὄπλα τους καὶ δὲν μπόρεσαν. Ἐφεραν ὕστερα χτίστες κ' ἐκεῖνοι δὲν ἔκαμαν τίποτα. Προσκάλεσαν κατόπι ὄλους τοὺς χτίστες τῆς Πόλης, ἔβαλαν τὰ πάντα εἰς ἐνέργειαν νὰ γκρεμίσουν ἐκεῖνον τὸν τοῖχο, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν οἱ κόποι πῆγαν χαμένοι. Οὔτε μὲ λωστούς, οὔτε μὲ ὄλα τὰ σύνεργα δὲν μπόρεσαν νὰ χαλάσουν τὸν τοῖχο. Γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ νὰ νοβῆ ἡ θύρα μόνῃ τῆς, ὅταν ἐλθῇ ἡ ὥρα, καὶ νὰ βγῆ ἀπὸ κεί ὁ παπᾶς νὰ τελειώσῃ τὴν λειτουργία ἔς τὴν Ἁγία Σοφία, ὅταν θὰ πάρωμε πίσω τὴν Πόλη.

10. Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Πέντε ἕξη χρόνια προτοῦ νὰ γίνῃ τὸ πρῶτο σεφέρι ἐφάνη ἀποπάνω ἀπὸ τὸ θόλο τῆς Ἁγιά Σοφιάς ἕνας φωτεινὸς σταυρός. Οἱ Τοῦρκοι κατετρόμαξαν κ' ἔκαμαν πολλὰ νά τον σβήσουν, μόν' δὲν μπόρεσαν. Αὐτὸ ἦταν σημεῖο φανερὸ ἀπὸ τὸ Θεό, πῶς θὰ γίνῃ πάλι δική μας ἡ Ἁγία Σοφία.

II. Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Τὴν ἡμέρα πὺν πάρθηκε ἡ Πόλη ἔβαλαν ἔξένα καράβι τὴν ἁγια Τράπεζα τῆς Ἁγιά Σοφιάς, νά τὴν πάη ἔστη Φραγκιά, γιὰ νὰ μὴ πέση ἔτὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ ὁμως ἔστη θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ ἄνοιξε τὸ καράβι καὶ ἡ ἁγια Τράπεζα βούλιαξε ἔτὸν πάτο. Ἐτὸ μέρος ἐκεῖνο ἡ θάλασσα εἶνε λάδι, ὄση θαλσσοταραχὴ καὶ κύματα κι' ἄν εἶναι γύρω. Καὶ το γνωρίζουν τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τῆ γαλήνη πὺν εἶναι πάντα ἔκει καὶ ἀπὸ τὴν εὐωδίᾳ πὺν βγαίνει. Πολλοὶ μάλιστα ἀξιώθηκαν καὶ νά τὴν ἴδουν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. Ὅταν θὰ πάρωμε τὴν Πόλη, θὰ βρεθῆ καὶ ἡ ἁγια Τράπεζα καὶ θὰ τὴν στήσουν ἔστην Ἁγιά Σοφιά, νά γ'νουν ἔσαυτὴ τὰ ἐγκαίνια.

12. ΤΥΡΑΝΝΟΣ ΚΑΙ ΑΛΥΤΡΩΤΟΣ ΕΛΛΗΝ

ἌΟ Ὀλυμπος κι' ὁ Κίσαβος τὰ δυὸ βουνὰ μαλλώνουν, ποῖο ῥίχνει τὲς πολλὲς βροχὲς, ποῖο τὰ πολλὰ τὰ χιόνια.
ἌΟ Κίσαβος ῥίχνει βροχὲς κι' ὁ Ὀλυμπος τὰ χιόνια.
Τῶνα παινιέται ἔτὰ σπαθιά καὶ τᾶλλο ἔς τὰ τουφέκια.

- «Μένα μὲ λένε Κίσαβο, τῆς Λάρισας καμάρι,
» μὲ χαίρεται ὄλη ἡ Κονιαριά μὲ τᾶσπρα τὰ σαρίκια,
» καὶ οἱ μπέτηδες οἱ Λαρισνοὶ μὲ τὰ γοργὰ τους τᾶτια».

Γυροῖζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου :

- «Τί λὲς αὐτοῦ μὲν Κίσαβε, κονιαροπατημένε,
» πού σέ πατοῦν οἱ τούρκισσες μὲ τῆσπρα τὰ γιασμακία ;
» Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο Ὀλυμπος, ὁ κοσμοζακουσμένος,
» πῶχω σαράντα δυὸ κορφῆς κι' ἀμέτρητες βρουσοῦλες
» κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο, κάθε δένδρον καὶ κλέφτης,
» καὶ ἕστην ψηλὴ μου τὴν κορφή, ἕστο Ἄι-Ἡλιά τῆ ράχη
» κουρνιατίζει κι' ἀντρεϊεύεται ἀητός μὲ δυὸ κεφάλια,
» καὶ μέσ' ἑστὰ νύχια του κρατᾶ βασιλικὸ κεφάλι
» καὶ κάθε ἡμέρα τὴν αὐγὴ, ἕστὸ κρούξιμο τοῦ ἤλιου
» κοιτάει τὴν Ἁγιά Σοφιά καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα».

13. Η ΔΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ἉΓΙΑΝ ΣΟΦΙΑΝ

«Τούτω τῷ ἔτει (1522) ἔδειξεν ὁ Θεὸς σημεῖον τοιόνδε ἐν τῇ τοῦ Κωνσταντινου πόλει τῇ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα. Τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθησαν οἱ Τερβίσηδες καὶ ὑπῆγαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Καὶ ἐλθόντες εἰς τὰ προσῦλια τοῦ ναοῦ ἤκουσαν ψαλμωδίαν, καὶ εἶδον καὶ φῶς μέγα ἐν τῷ ναῷ, καὶ πλησιάσαντες εὗρον τὰς πύλας ἀνφωγμένας καὶ φωνὰς ψαλμωδίας, τὸ Χριστὸς ἀνέστη. Καὶ ἀκούσαντες σπουδαίως ἔδοσαν γινῶσιν τοῦ ἀφεντός, ὅστις ἦλθε σωματικῶς καὶ ἄκουσεν καὶ εἶδεν ἐν ὀφθαλμοῖς, κελεύσας ἵνα ἀναβῶν εἰς τὰ ἀνηχούμενα νὰ σκοπεύσουν μήποτε ἔστιν ἐξ ἀνθρώπων ἢ τοιαύτη ἐνέργεια. Καὶ εὐθὺς ἐξέλιπε καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ ψαλμωδία». (*Ἐκ Χρονικοῦ συνδημοσιευθέντος μετὰ τοῦ Δούκα. 1834).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023962

14. ΧΡΗΣΜΟΣ ΠΕΡΙ ΠΤΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου (1424—49) ὁ σοφώτατος Γεώργιος ὁ Σχολάριος, ὁ κατόπιν μετὰ τὴν ἄλωσιν πρῶτος πατριάρχης, ἐξήγησε καταλεπτῶς τὰ συμβολικὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα εὗρέθησαν γραμμένα ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

«Τῇ πρώτῃ τῆς Ἰνδίκτου ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσμαήλ, ὁ καλούμενος Μωάμεθ μέλλει διὰ τὴν τροπώσῃ γένος τῶν Παλαιολόγων, τὴν Ἐπτάλοπον κρατήσει, ἔσθθ εν βασιλεύσει, ἔθνη πάμπολλα κατάρξει καὶ τὰς Νήσους ἐρημώσει μέχρι τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου. Ἰσραηλίτας πορθήσει τῇ ὀγδόῃ τῆς Ἰνδίκτου, Πελοπόννησον κατάρξει. Τῇ ἐνάτῃ τῆς Ἰνδίκτου εἰς τὰ βόρεια τὰ μέρη μέλλει διὰ τὴν στρατευσῆν. Τῇ δεκάτῃ τῆς Ἰνδίκτου τοὺς Δαλμάτους τροπώσει, πάλιν ἐπιστρέψει ἔτι χρόνον, τοῖς Δαλμάταις πόλεμον ἐγείρει μέγαν μερικόν τε συντριβῆναι. Καὶ τὰ πλήθη καὶ τὰ φύλα συνοδῆ τῶν Ἑσπερίων διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς τὸν πόλεμον συνάψουν καὶ τὸν Ἰσμαήλ τροπώσουν. Τὸ ἀπόγονον αὐτοῦ βασιλεύσει ἔλαττον μικρὸν ὀλίγον. Τὸ δὲ ξανθὸν γένος ἅμα μετὰ τῶν Πρακτόρων ὄλων Ἰσμαήλ τροπώσουν, τὴν Ἐπτάλοπον ἐπάρουν μετὰ τῶν προνομίων. Τότε πόλεμον ἐγείρουν ἔμφυλον ἠγριωμένον μέχρι τῆς πεμπτιασῆς ὥρας· καὶ φωνὴ βοήσῃ τρίτον στήτε, στήτε μετὰ φόβου, σπεύσατε πολλὰ σπουδαίως· εἰς τὰ δεξιὰ τὰ μέρη ἄνδρα εὖρητε γενναῖον θαυμαστὸν καὶ ρωμαλεόν, τοσθον ἔξετε Δεσπότην, φίλος γὰρ ἔμὸς ὑπάρχει· καὶ αὐτὸν παραλαβόντες θέλημα ἔμὸν πληροῦτε». (Δωροθέου Μονεμβασίας. β' ἐκδ. 1761).

ΤΕΛΟΣ